

OPETTAJAN OHJE

AIHE: Tiedonhaku	LAITE JA MATERIAALIT: PC-tietokone, Chromebook TAI iPad Arviointikortit ja esimerkkivastaukset Forms-kysely
LUOKKA-ASTE: 4	
KALENTERIN KOHTA: 31	LYHYT KUVAUS: Harjoitellaan kriittistä lukutaitoa. Kokonaisuus koostuu opettajan pitämästä avauksesta, jolla valmistetaan oppilaat itse tehtäviä varten. Oppilaat arviointikorttien ja forms-lomakkeiden täytöstä sekä palautekeskustelusta
AIKATAULUEHDOTUS: 3 oppituntia	
OPPIAINEET: Äidinkieli	

Digitaitokalenterin kohta 31

Harjoitellaan esitelmän tekemistä. Haetaan netistä luotettavia tietolähteitä, myös muilla kielillä. Harjoitellaan lähdekriittisyyttä. Opitaan erottamaan fakta, fiktio ja mielipide. Opetellaan käyttämään esitysgrafiikkaohjelmaa (esim. PowerPoint, Sway, Slides, Keynote), johon kirjoitetaan löydetyt tiedot omin sanoin ja kootaan luvallisia kuvia. Muistetaan tekijänoikeudet. Opetellaan lähteiden merkitseminen.

Pedagogiset vinkit

Kokonaisuuden rakenne (3 oppituntia)

1. oppitunti: Aiheeseen perehtyminen

Videoiden avulla virittäydytään aiheeseen. Esitysmateriaali pohjustaa kriittisen lukutaidon harjoitustehtäviä.

2. oppitunti: Ensimmäinen arviointikortti-tehtävä

Ennen oppitunnin alkua tulostetaan oppilaille arviointikortit, jotka löytyvät tukimateriaaleista ja ladataan Forms-lomakkeet, joihin linkit löytyvät oppitunnin kaksi ohjeista. Kerrataan edellisen oppitunnin asioita, jonka jälkeen oppilaat tekevät ensimmäisen arviointikortti-tehtävän ja sen pohjalta Forms-lomakkeen. Pidetään palautekeskustelu pienissä ryhmissä. Käydään läpi arviointikorttien vastaukset ja keskustellaan yhteisesti niistä.

3. oppitunti: Toinen arviointikortti-tehtävä ja palautekeskustelu

Oppilaat tekevät toisen arviointikortti-tehtävän ja sen pohjalta Forms-lomakkeen. Pidetään palautekeskustelu pienissä ryhmissä. Käydään läpi arviointikorttien vastaukset ja keskustellaan yhteisesti niistä.

Keskeiset käsitteet

KRIITTINEN LUKUTAITO

Kriittisellä lukutaidolla tarkoitetaan yksilön kykyä analysoida ja tulkita laadultaan erilaista informaatiota sekä tunnistaa, miten erilaisilla teksteillä tai diagrammeilla voidaan yrittää vaikuttaa tai johtaa harhaan.

JULKAISUPAIKKA

Mikä tahansa julkaisualusta, jolla voidaan viestiä laajalti tai rajatummin. Internetissä esimerkiksi blogiyhteisöt, eri mediakonsernien sivustot sekä keskustelupalstat.

EVIDENSSI

Evidenssillä tarkoitetaan todistetta, todistusta, todistusaineistoa tai näyttöä. Teksti on sitä luotettavampi mitä paremmin se on perusteltua eli millaista evidenssiä sen tukena on.

Työskentelyohjeet

Oppitunti 1: Aiheeseen perehtyminen

Oppituntia varten laadittua esitysmateriaalia käytetään pohjustamaan kriittisen lukutaidon harjoitustehtäviä.

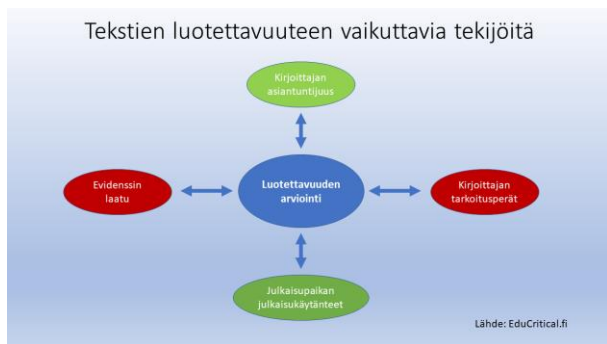
1. Video: Aiheeseen virittäytyminen

Katsotaan aiheeseen virittelyksi jompikumpi tai molemmat seuraavista videoista: <https://yle.triplet.io/>. Videot löytyvät kirjoittamalla hakukenttään alla olevat tekstit.

- Mikä on deepfake-video, valeuutinen tai Trollitehdas-peli? (n.10min)
- Trollitehtaassa tuotetaan kyseenalaista sisältöä kellon ympäri (n.10min)

Videoiden jälkeen keskustellaan aiheesta, miten ja miksi meihin yritetään vaikuttaa eri medioissa.

2. Esitysmateriaali: Kriittinen lukutaito

Pohditaan, mitkä tekijät vaikuttavat tekstin luotettavuuteen. Kaikista asioista kerrotaan tarkemmin omalla diallaan. Kysytään oppilailta ennakkotietoja ja avataan niitä hieman oppilaille. Mitä tarkoittaa asiantuntija? Mitä on evidenssi? Mitä tarkoittaa tarkoitusperä? Mikä on julkaisupaikka?

Kirjoittajan asiantuntijuus

- Kuka tekstin on kirjoittanut?
- Selviääkö hänestä esimerkiksi hänen koulutuksensa, mikä hänen ammatinsa on tai missä hän on töissä?
- Esim. lääkäri on lääketieteen ammattilainen, opettaja kasvatustieteen, eversti puolustusvoimien, kokki tietää ruoka-aineista paljon jne.

Kirjoittajan asiantuntijuutta tutkittaessa tulee kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin. Esiintyykö kirjoittaja omalla nimellään, ja kerrotaanko hänestä tarkemmin, kuka hän on? Onko hän asiantuntija suhteessa tekstin sisältöön? Esimerkiksi lääkäriellä on enemmän asiantuntijuutta kirjoittaa terveydestä kuin bussikuskillla.

Kirjoittajan tarkoitusperät

- Mainostetaanko tekstin yhteydessä jotain? Onko samalla sivulla mainoksia liittyen aiheeseen?
- Millainen tekstin tyyli on?
- Vaikuttaako teksti puolueettomalta tietotekstilä vai onko teksti selkeästi puolueellinen, jolla pyritään vaikuttaman lukijan mielipiteeseen asiasta?

Luotettavuutta arvioitaessa on tärkeä selvittää kirjoittajan tarkoitusperät. Jos kirjoittaja pyrkii tekstillään mainostamaan tai vaikuttamaan mielipiteeseen, tekstiä ei voida pitää luotettavana. Tutki siis, onko tekstissä selkeästi mainostusta tai pyrkiikö kirjoittaja vetoamaan kirjoitustyyllillään tunteisiin. Luotettava teksti on useimmiten hyvää kirjakieltä ja se ei korosta mielipidettä vaan keskittyy asiaan.

Julkaisupaikan julkaisukäytännöt

- Millä alustalla / sivustolla teksti on?
- Miten julkaisupaikan luotettavuutta siltä kaantilta voiko kuka tahansa julkaisua tällä sivustolla vai onko sivustolla vain oman alan ammattilaisia?

Luotettavuutta arvioitaessa on myös hyvä miettiä, missä teksti on julkaistu. Esimerkiksi tunnettujen uutistoimistojen sivuja voidaan pitää melko luotettavina, koska siellä julkaistavat tekstit tarkastetaan ennen julkaisua. Blogitekstit ovat yleensä yksittäisen ihmisen tuottamia ja niitä ei tarkasteta, joten luotettavuuden arviointi tältä

kantilta on hankalampaa. Sivustot, joita kuka tahansa voi muokata (kuten Wikipedia), eivät ole luotettavia tietolähteitä vaan niistä löydetyn tiedon alkuperä tulisi selvittää vielä erikseen.

Evidenssin laatu

Miten tekstin asiat on perusteltu?

Viitataan tutkimustuloksiin tai onko siihen liitetty tilastoja?

Onko tekstin lopussa (tai seassa) mainittu lähteitä tekstin tueksi?

Se miten tekstin väitteet on perusteltu, on hyvin tärkeää luotettavuuden kannalta. Lähteiden kertominen, tutkimustuloksiin viittaaminen sekä tilastojen esittely tekstin tukena kertovat lukijalle siitä, että tekstin kirjoittaja on todella perehtynyt aiheeseen ja kertoo siitä avoimesti ja rehellisesti.

Lyhyt muistilista luotettavuuden arviointiin

Arvioi seuraavat asiat luotettavuuden varmistamiseksi:

1. Kuinka luotettavana pidät tekstin kirjoittajaa?
2. Kuinka luotettavana pidät tekstin julkaisupaikkaa?
3. Perustuuko teksti faktoihin ja miten ne on perusteltu?
4. Yritetäänkö tekstillä vaikuttaa mielipiteeseen tai mainostaa jotain?

Kerrataan tekstin kriittisen tutkimisen vaiheet. Dian voi laittaa näkymään taustalle, kun oppilaat seuraavalla oppitunnilla alkavat tekemään arviointikortin tehtäviä.

Luotettava teksti

- Kirjoittaja on luotettava
- Julkaisupaikka on luotettava
- Teksti on hyvin perusteltua
- Tekstissä ei mainosteta

Lyhyt yhteenveto siitä, millainen on luotettava teksti.

Ennen seuraavaa oppituntia:

- Tulosta oppilaille arviointikortit, jotka löytyvät digitaitokalenteri.fi-sivuston tukimateriaaleista.
- Lataa itsellesi Forms-lomakkeet alla olevista linkeistä. Jaa linkit lomakkeisiin haluamallasi tavalla.

[Tarvitsevatko kissat D-vitamiinilisä?](#)

[Voivatko koirat syödä viljaa?](#)

Ohje Forms-lomakkeen jakamiseen:

Avaa lomakkeet yllä olevista linkeistä.

The screenshot shows the Microsoft Forms interface. At the top, there is a 'Monista' button. Below it is a form titled 'Tarvitsevatko kissat D-vitamiinilisiä?' with a 'Kerää vastauksia' button. A blue arrow points from the 'Monista' button to the text '1. Napauta Monista ja' and another blue arrow points from the 'Kerää vastauksia' button to the text '2. Kerää vastauksia'. Below the form, there is a 'Lähetä ja kerää vastauksia' section with a 'Kaikki voivat vastata' dropdown, a URL field containing 'https://forms.office.com/r/HDkseFH...Gh' circled in blue, and a 'Kopioi' button. A blue arrow points from the text '3. Voit jakaa lomakkeen joko linkin tai QR-koodin avulla.' to the QR code section. The QR code section includes a 'Lataa' button and a QR code. At the bottom, there are icons for sharing, QR code, and code.

1. Napauta Monista ja
2. Kerää vastauksia

3. Voit jakaa lomakkeen joko linkin
tai
QR-koodin avulla.

Oppitunti 2: Ensimmäinen arviointikortti-tehtävä

1. Edellisen oppitunnin asioiden kertaaminen

Kerrataan esitysmateriaalista kahden viimeisen dian asiat Lyhyt muistilista luotettavuuden arviointiin ja Luotettava teksti.

2. Arviointikortti-tehtävät 1

Oppilaat lukevat Tarvitsevatko kissat D-vitamiinilisiä- arviointikorttien tekstit yksi kerrallaan ja värittävät tähdet kortteihinsa.

3. Forms-kyselyiden täyttäminen 1

Oppilaat täyttävät Tarvitsevatko kissat D-vitamiinilisiä Forms-lomakkeen arviointikortti-tehtävien pohjalta. Opettaja pääsee tarkastelemaan tuloksia Vastaukset-välilehdeltä.

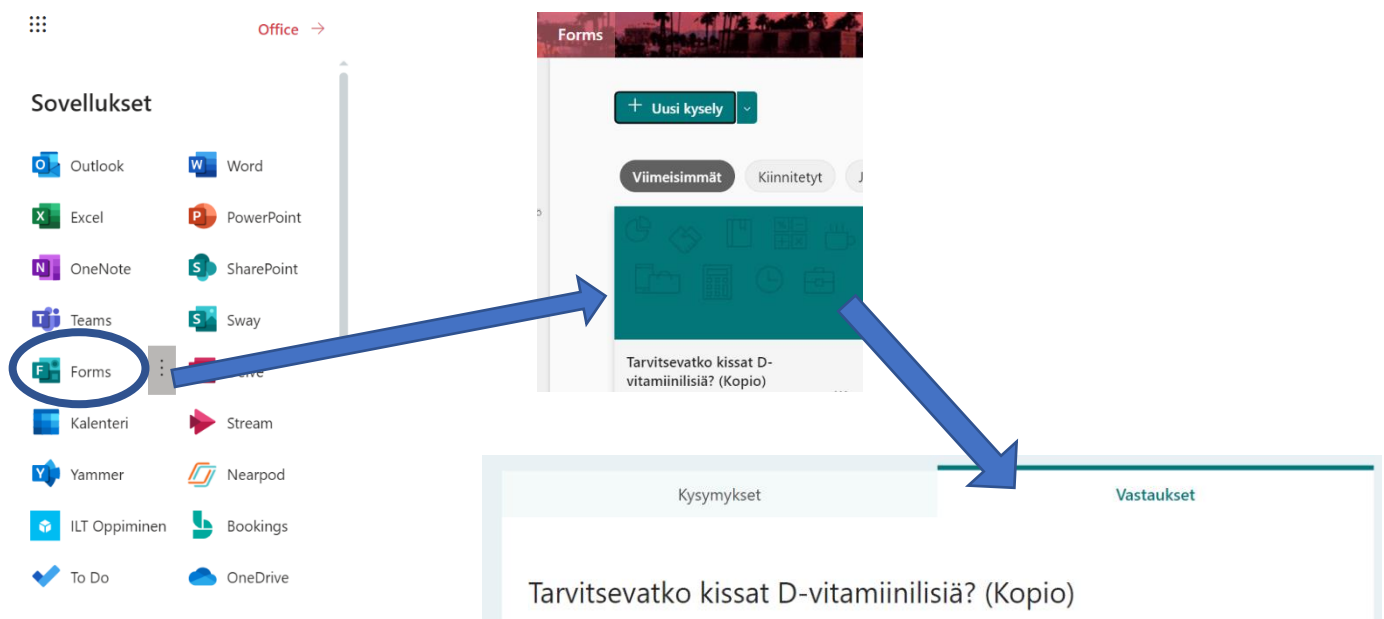

4. Ryhmätyöskentely

Oppilaat jaetaan 3-4 oppilaan ryhmiin, joissa he keskustelevat Tarvitsevatko kissat D-vitamiinilisiä-arviointikortin vastauksista ja vertailevat vastauksiaan.

5. Luokan tulokset

Näytetään oppilaille koko luokan tulokset Formista.

Kysellään oppilailta perusteluja siihen, miksi he valitsivat luotettavimmaksi sen tekstin minkä valitsivat. Lopuksi opettaja näyttää esimerkkivastaukset-kortin ja verrataan tuloksia keskenään. Esimerkkivastaukset löytyvät tukimateriaaleista.

Lomakkeiden kysymykset:

Tarvitsevatko kissat D-vitamiinilisiä? (Kopio)

Kopioi arviointikorttiasi vastaukset tälle lomakkeelle.

1. Viesti 1: Ari Kiiramo - **ASiantuntijuus** *

2. Viesti 1: Ari Kiiramo - **Tarkoituksiperä** *

3. Viesti 1: Ari Kiiramo - **Evidenssi** *

4. Viesti 1: Ari Kiiramo - **Mitä kirjoittaja väittää?** (kerro lyhyesti hänen pääväittämänsä) *

Kirjoita vastaus

5. Viesti 1: Ari Kiiramo - **Millä hän tukee väitettään?** *

- Asiantuntijan näkemyksellä
- Omilla havainnoillaan
- Tutkimustuloksilla

6. Viesti 2: Aino Saarti - **ASiantuntijuus** *

7. Viesti 2: Aino Saarti - **Tarkoituksiperä** *

8. Viesti 2: Aino Saarti - **Evidenssi** *

9. Viesti 2: Aino Saarti - **Mitä kirjoittaja väittää?** (kerro lyhyesti hänen pääväittämänsä) *

Kirjoita vastaus

10. Viesti 2: Aino Saarti - Millä hän tukee väitettään? *

- Asiantuntijan näkemyksellä
- Asiakkaiden kokemuksella

15. Viesti 3: Minna Lehisääri - Millä hän tukee väitettään? *

- Asiantuntijan näkemyksellä
- Omilla havainnoillaan
- Tutkimustuloksilla

16. Kenen viesti on luotettavin? *

- Viesti 1: Ari Kiiramo
- Viesti 2: Aino Saarti
- Viesti 3: Minna Lehisääri

17. Kerro, miksi ajattelet näin? *

Kirjoita vastaus

Oppitunti 3: Toinen arviointikortti-tehtävä ja palautekeskustelu

1. Arviointikorttitehtävät 2

Oppilaat lukevat Voivatko koirat syödä viljaa- arviointikorttien tekstit yksi kerrallaan ja värittävät tähdet kortteihinsa.

2. Forms-kyselyiden täyttäminen 1

Oppilaat täyttävät Voivatko koirat syödä viljaa Forms-lomakkeen arviointikortti-tehtävien pohjalta. Opettaja pääsee tarkastelemaan tuloksia Vastaukset-välilehdeltä.

3. Ryhmätyöskentely

Oppilaat jaetaan 3-4 oppilaan ryhmiin, joissa he keskustelevat Voivatko koirat syödä viljaa - arviointikortin vastauksista ja vertailevat vastauksiaan.

4. Luokan tulokset

Näytetään oppilaille koko luokan tulokset Formista.

Voivatko koirat syödä viljaa? (Kopio)

Kopioi arviointikorttiasi vastaukset tälle lomakkeelle.

1. Viesti 1: Inka Virtainen - **ASIAANTUNTIJUUS** *

2. Viesti 1: Inka Virtainen - **TARKOITUSPERÄ** *

3. Viesti 1: Inka Virtainen - **EVIDENSSI** *

4. Viesti 1: Inka Virtainen - **Mitä kirjoittaja väittää?** (kerro lyhyesti hänen pääväittämänsä) *

Kirjoita vastaus

5. Viesti 1: Inka Virtainen - **Millä hän tukee väitettään?** *

- Asiantuntijan näkemyksellä
- Omalla kokemuksellaan
- Tutkimustuloksilla

6. Viesti 2: Mikko Kinnunen - **ASIAANTUNTIJUUS** *

7. Viesti 2: Mikko Kinnunen - **TARKOITUSPERÄ** *

8. Viesti 2: Mikko Kinnunen - **EVIDENSSI** *

9. Viesti 2: Mikko Kinnunen - **Mitä kirjoittaja väittää?** (kerro lyhyesti hänen pääväittämänsä) *

Kirjoita vastaus

DIGI *taito* KALENTERI

10. Viesti 2: Mikko Kinnunen - **Millä hän tukee väitettään?** *

- Asiantuntijan näkemyksellä
- Omilla havainnoillaan
- Tutkimustuloksilla

11. Viesti 3: Taisto Korppila - **ASiantuntijuus** *

12. Viesti 3: Taisto Korppila - **TARKOITUSPERÄ** *

13. Viesti 3: Taisto Korppila - **EVIDENSSI** *

14. Viesti 3: Taisto Korppila - **Mitä kirjoittaja väittää?** (kerro lyhyesti hänen pääväittämänsä) *

Kirjoita vastaus

15. Viesti 3: Taisto Korppila - **Millä hän tukee väitettään?** *

- Asiantuntijan näkemyksellä
- Omilla havainnoillaan
- Tutkimustuloksilla

16. Kenen viesti on luotettavin? *

- Viesti 1: Inka Virtainen
- Viesti 2: Mikko Kinnunen
- Viesti 3: Taisto Korppila

17. Kerro miksi ajattelet näin? *

Kirjoita vastaus

Oheismateriaalit ja linkit

Critical-hanke:

Hankkeen tavoitteena on tukea 10-17-vuotiaiden kriittisen lukutaidon kehittymistä. Osoitteesta educritical.fi löytyy tässä tehtäväkokonaisuudessa käytettävät oppilaiden arviointikortit sekä myös arviointityökalu, jonka avulla opettaja voi luoda omia kriittisen lukutaidon tehtäviä eri lähteisiin liittyen.